

А. Ю. Гладченко,
докторант, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського

ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КЛАСИЧНИХ МОДЕЛЯХ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

A. Gladchenko,
postdoctoral student, Taurida National Vernadsky University

EXPERIENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CLASSICAL MODELS OF ECONOMIC EQUILIBRIUM REGULATION

В результаті обґрунтування недоліків теоретичних концепцій державного управління економічною рівновагою аграрної та індустріальної систем суспільно-економічних відносин було доведено, що класичні інструменти макроекономічного регулювання для досягнення економічної рівноваги на сьогодні вичерпують свій потенціал. Також в статті обґрунтовано що за умов глобалізації, економічна рівновага ґрунтується на координації з міжнародними організаціями та регіональними інтеграційними об'єднаннями.

The purpose of this article is to identify the limits of the application of governance equilibrium model of agrarian and industrial systems, socio-economic relations in modern conditions. It is another object of this study is the author's rationale for the transformation of the directions set out concepts. Author's research is based on the general scientific methods of induction and deductions are allowed to reveal and justify new trends in the understanding of necessary principles of public administration in modern conditions.

As a result, it has been proved justify shortcomings governance equilibrium model of agrarian and industrial systems, social and economic relations that the classical instruments of macroeconomic regulation in order to achieve economic equilibrium today exhaust their potential. In modern conditions of globalization in our opinion, the economic equilibrium is based on coordination with international organizations and regional integration organizations.

Ключові слова: межі, моделі, державне управління, економічна, рівновага, аграрна, індустріальна, система, суспільно-економічні, відносини, трансформації, концепції.

Key words: the limits of the use of models, governance, economic, balance, agricultural, industrial, system, socio-economic relations, the transformation of the concept.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В контексті всеосяжної глобалізації світогосподарських зв'язків ті країни які демонструють економічну рівновагу менше страждають від фінансових криз, геоекономічних війн, інтеграційного тиску та інших проявів зовнішніх загроз нестабільності. Однак таких країн вкрай мало і результати їх економічних рішень які ведуть до економічної рівноваги скоріше можна вважати випадковістю ніж закономірністю, це підтверджується нещодавніми регіональними кризами які переросли в глобальне явище під час якого лише не багато країн змогли утримати економіку від дестабілізації. Турбулентний розвиток світового господарства і міжнародних економічних відносин свідчить, що наявні теоретичні опрацювання щодо пояснення економічної рівноваги не дозволяють вирішити новітні емпіричні структурні проблеми розвитку в країнах не залежно від ступеня економічного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Історія економічної науки свідчить, що достатня кількість визначних економістів так чи інакше акцентува-

ли увагу у своїх працях на проблемах економічної рівноваги, досить назвати імена А. Сміта [10, с. 54], Д. Рикардо [7, с. 53], Т.Р.Мальтуса [3, с. 43—53], Д.С.Милля [6, с. 31], Д.М. Кейнса [2, с. 23], П. Самуельсона [9, с. 42], Д. Медоуза [5, с. 43].

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однак слід визнати, що категорія економічної рівноваги останнім часом зазнає значні трансформації в сучасному світовому господарстві. Тому ключовим аспектом зазначеної проблеми є виявлення меж існуючих теоретичних пошуків у сфері економічної рівноваги, і оцінка ефективності сучасних систем державного управління економічною рівновагою в умовах глобалізації.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перш ніж почати авторський аналіз концепцій досягнення рівноваги слід підкреслити що на нашу думку призма через яку слід відображати існуючі концепції та ефективність їх застосування державними інституціями це тип пануючих в певний відрізок часу соціально-економічних відносин, який свого часу К. Маркс назвав со-

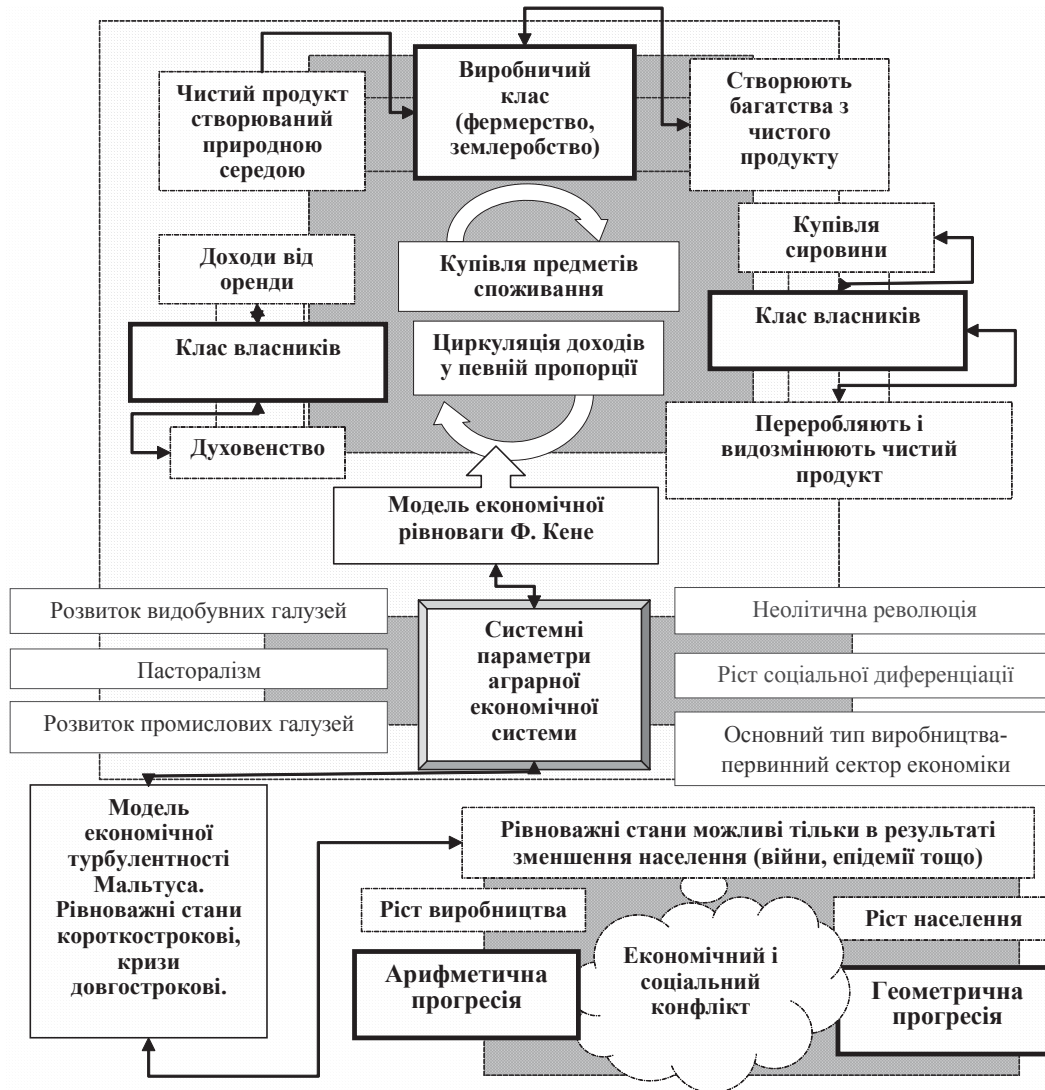

Рис. 1. Концептуалізація теоретичних опрацювань державного управління економічною рівновагою в рамках аграрної системи соціально-економічних відносин

Джерело: [11].

ціально-економічною формацією. Така точка зору обумовлена насамперед тим що кожна модель в якійсь мірі працювала в певній системі економічних відносин і при зміні цих елементів або додаванні нових факторів модель, що пояснює систему вже не могла точно впоратись зі своїм призначенням.

Так, окреслюючи релевантні теорії в проблематиці економічної рівноваги, слід підкреслити, що перші дослідження в цій області з'явилися ще у XVIII столітті — у вигляді моделі Ф. Кене (1694—1774 рр.) [8]. У даній моделі економічна рівновага досягається шляхом встановлення обмінних процесів між основними класами суспільства: класом фермерів (виробничий клас), класом власників (дворяни, духовенство, чиновники) і безплідним класом (ремісники). Однак неспроможність свого існування проявилася вже через кілька десятиліть свого існування, модель Кене зазнала серйозної критики за двома основними причинами: 1) через свою аграрну спрямованість; 2) через політичний устрій, тому що автор вважав абсолютну монархію найкращим типом держави. Разом з цим поява промислової революції, що супроводжувалась боротьбою трудящих за свої права

багато в чому змінили суспільну свідомість і типологію економічної організації того часу. Політичні та економічні кризи XIX століття вимагали більш сучасних підходів. І вони з'явилися у вигляді моделей економічної рівноваги Т. Мальтуса [3, с. 34], К. Маркса [4, с. 54]. Так, аргументи, які сформулював у своїй знаменитій книзі "Досвід про закон народонаселення" Т. Мальтус (1798) зводилися до висновку про існування "природного" закону зростання популяції людей, чисельність яких зростає в геометричній прогресії [3, с. 32]. Що ж стосується виробництва засобів до існування і життєвого рівня громадян тієї чи іншої країни, то тут зростання спостерігається в арифметичній прогресії. В результаті різної динаміки цих двох процесів виникає незатухаючий конфлікт за робочі місця, за житло, та економічні ресурси. Маючи величезну конкуренцію на ринку праці, підприємці і власники всіх видів, починають знижувати заробітну плату та погіршувати умови праці найманим працівникам. Стан кризи перманентно зростає до тих пір, поки війна, соціальний вибух, епідемія не зменшать населення. Тоді і настає короткостроковий стан економічної рівноваги. Відновлюючись після спа-

ду демографічне зростання знову відкриває шлях для відтворення господарського циклу. Однак такий теоретичний підхід до визначення рівноваги в економічній системі не знайшов широкого застосування, так як не мав практичної складової та методичної бази для прогнозування. Загалом концептуалізація моделей економічної рівноваги в рамках аграрної системи соціально-економічних відносин представлено на рис. 1.

Слід підкреслити, що зазначені теоретичні опрацювання щодо форм та методологічних акцентів економічної рівноваги спиралась на існуючу в той проміжок часу систему соціально-економічних відносин, яка базувалась на параметрах аграрної сфери з елементами дрібної промисловості. Що ж стосується моделі Маркса, то вона на відміну від вище перерахованих спирається на те, що рушійною силою розвитку суспільства є економіка, саме вона визначає тип політичної організації держави та напрямок розвитку країни. На відміну від наявних Маркс, таким чином, виділив економічний базис і політичну надбудову. Типи економічних відносин (які Маркс назвав суспільно-економічними формаціями) змінюють один одного не довільно, а в певній послідовності та закономірності.

Суспільні класи грають у Маркса ту саму провідну роль, що і у Кене. Однак суспільство і економіка весь час знаходяться в стані не рівноваги — основні класи у вигляді пролетаріату (найманої праці) і буржуазії (власників бізнесу) безперервно конфліктують через що виникають між ними непримиренні протиріччя. Стаціонарного стану в економіці, згідно з Марксом, майже ніколи не виникає, оскільки суперечності між працею і капіталом весь час існують, то загострюючись, переходячи у відкриті зіткнення, то затихаючи, на час приймаючи латентні форми [4].

Вихід із становища Маркс пропонує радикальний — раз ринкову економіку не можна вилікувати від вбудованих в неї дефектів, то краще відмовитися від експлуатації людини людиною і перейти до нової економічної формації — марксизму, де немає протиріч між працею і капіталом, оскільки це нове безкласове і безконфліктне суспільство. Інший вимір економічної рівноваги, що акцентує увагу на категоріях ціни та корисності запропонував французький економіст Л. Вальрас (1834—1910). Засновник лозаннської школи (правонаступником якого згодом став В. Парето), відкинув модель Маркса і заклад у свою модель ринкової рівноваги зовсім інші принципи. Вихідними параметрами моделі Вальраса стали не класові підходи Кене і Маркса, не питання політичного устрою держави або визначення вартості створюваного продукту. Вальрас взагалі відмовляється від категорії вартості як надто умоглядної величини, а концентрує увагу на ринках, цінах та корисності.

Своєрідним каталізатором для зміни поглядів на зміст та механізм формування економічної рівноваги стала світова економічна криза, що почалася в 1929 році і тривала до 1939 року. (найбільш гостро з 1929 по 1933 рік) [2, с. 111]. Тому 1930-ті роки в цілому вважаються періодом Великої депресії.

В цих умовах сформувалася нова економічна концепція поглядів Дж. М. Кейнса на зміст та управління економічною рівновагою, що на відміну від минулих акцентувала увагу на державному регулюванні. Ос-

новною причиною порушення економічної рівноваги Дж. М. Кейнс вважав нестачу сукупного попиту, що викликається неповною зайнятістю, тому і поставив за мету створити модель повної зайнятості, яка є моделлю рівноваги. Дж. М. Кейнс розглядав два варіанти своєї моделі — базовий і розширений. Базова макроекономічна модель розглядала умови досягнення рівноваги в закритій ринковій економіці без державного регулювання. Розширена макроекономічна модель виявляла умови рівноваги відкритої ринкової економіки з державним регулюванням. Відкритість чи закритість економіки пов'язалась з існуванням зовнішнього ринку.

Економічна рівновага у кейнсіанській моделі визначається обсягом виробництва і національного доходу, тобто сукупної пропозиції, що дорівнює сукупним витратам або сумі обсягів споживання та інвестицій, або сукупному попитові. Рівень зайнятості при цьому буде найвищим. Таким чином за Кейнсом, рівноважний обсяг виробництва і національного доходу — це такий обсяг, який забезпечує загальні витрати економіки, достатні для закупівлі даного обсягу продукту. За рівноважного обсягу виробництва загальна кількість вироблених товарів, дорівнює загальній сумі закуплених товарів (ефективному попитові). Однак базова модель не враховує державних податків, тому допускається, що усі заощадження здійснюються домашніми господарствами, дорівнює національному доходу, а дохід домашніх господарств дорівнює кількості вироблених товарів. Слід зазначити що саме ця теоретична концепція стала користуватися успіхом у наслідок: відкидання принципів оптимізації та методологічного індивідуалізму в якості обов'язкових передумов для виведення функцій економічних змінних і побудови економічних моделей; внесення фундаментальних змін в економічну теорію, в результаті вдалося довести необхідність активного втручання держави в макроекономічне функціонування ринкового господарства. Таке втручання найкращим чином здійснюється при проведенні макроекономічної політики, яка втілюється в життя на розсуд уряду в залежності від стану економічної кон'юнктури. Загалом теоретичні опрацювання державного управління економічною рівновагою, що знайшли практичне поширення в епоху індустріальної системи соціально-економічних відносин представлено на рис. 2.

Слід підкреслити що, світова економічна криза 30-х роках ХХ ст. завдала важкого удару по центральній концепції неокласиків про стихійне ринкове регулювання та рівновагу капіталістичної економіки, яке відкидає державне втручання. В нових умовах існування великих монопольних гігантів вільне підприємництво призводить ринкову економіку до краху.

Тим не менш, після другої світової війни неокласична школа почала відроджуватися. Представники неокласиків вказували на суперечності регулювання економіки за кейнсіанською логікою, та наполягали на тому, що соціалістична економіка менш ефективна, ніж ринок, хоча останній не ідеальний, але його краще регулювати з допомогою політичного, а не економічного втручання. Відродження неокласичної школи відбулося завдяки дослідженням в області теорій економічного зростання, основоположниками якої були Джеймс Едуард Мід та Роберт Солоу. Однак поглядів на проблеми до-

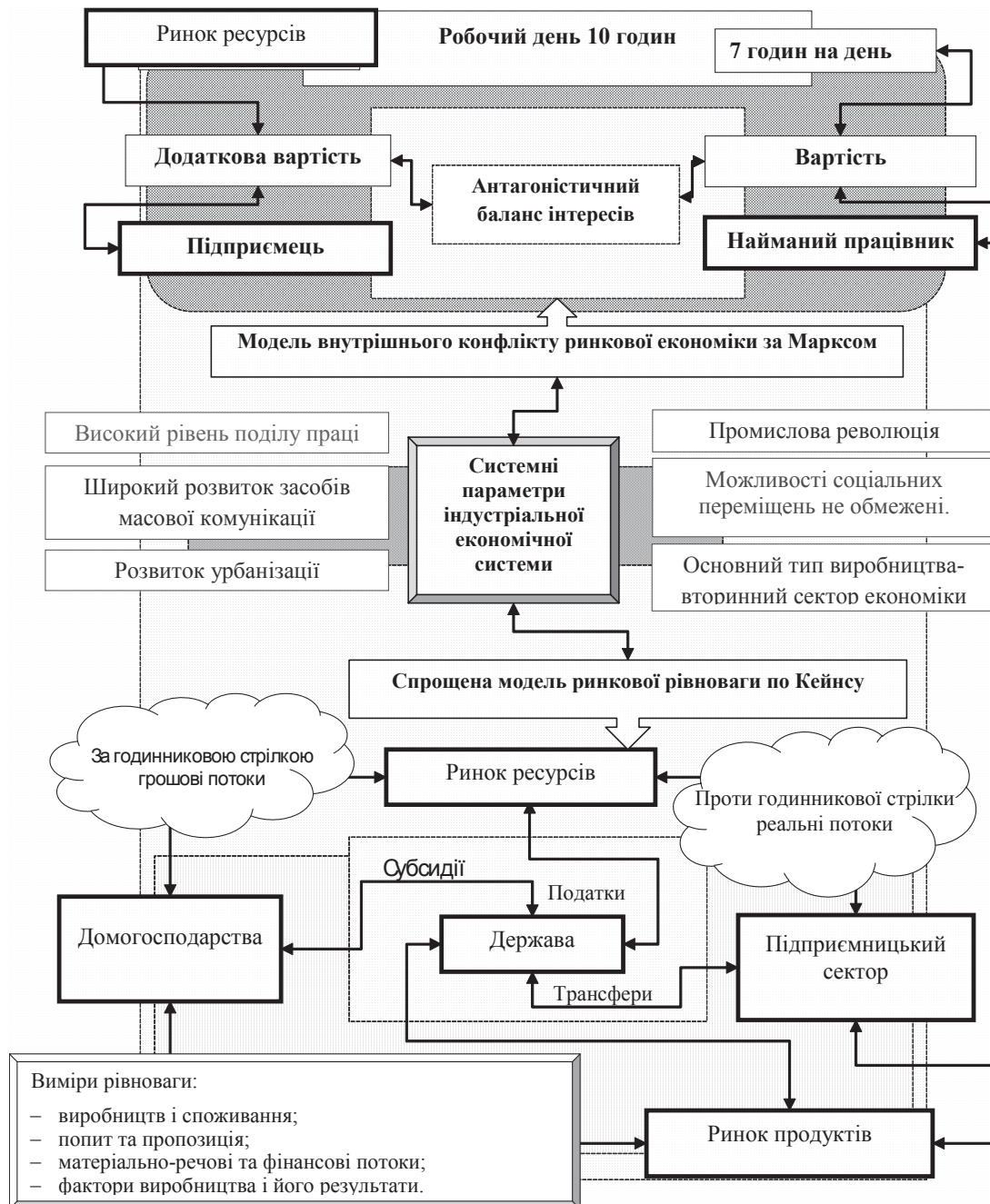

Рис. 2. Концептуалізація теоретичних опрацювань державного управління економічною рівновагою в рамках індустріальної системи соціально-економічних відносин

Джерело: [11, 12].

сягнення економічної рівноваги в роботах даних науковців не має, тому слід вказати на неперспективність подальшого розвитку неокласичного підходу в систематизації концепцій економічної рівноваги [12 с.23]. Проте на нашу думку в вище зазначених підходах існують досить значні неточності, що не дозволяють в повній мірі застосовувати ці положення на практиці: про-перше, при побудові ліній рівноваги ринку благ і ринку грошей передбачається сталість цін. Тому, можна стверджувати, що лінії IS та LM можна побудувати, якщо ціни гнучкі. Наприклад, можна стверджувати, що існують верхній і нижній ділянки лінії LM, якщо нестача грошей для угод буде викликати зниження цін, а надлишок — їх зростання. По-друге, гнучкість цін в економіці вво-

диться штучно, ніби ціни змінюються вже після зміни процентної ставки і зміни національного доходу. У реальній економіці при повному завантаженні виробничих потужностей швидше спостерігається такий порядок зміни макроекономічних показників: спочатку реагують процентні ставки, потім ціни, а вже потім обсяги виробництва. По-третє, кейнсіанська модель вважає, що ринок капіталу не бере участі у формуванні процентної ставки, а лише реагує на її зміни, породжувані ринком грошей. По-четверте, кейнсіанська модель вводить в розгляд очікування, однак вона не вивчає формування очікувань і не враховує зміна очікувань при змінах параметрів моделі, а також не розглядає механізм зміни очікувань у часі при незмінності параметрів. По-п'яте,

кейнсіанська модель вводить в розгляд гроші в якості майна, таким чином, вона починає розглядати не тільки потокові величини, але і величини, що носять характер запасу. Однак, кейнсіанська модель рівноваги обмежується лише аналізом грошових запасів, не враховуючи аналіз всього майна споживачів і фірм, а також не беручи до уваги товарні запаси, які також повинні впливати на споживання і виробництво. Таким чином, кейнсіанська модель непогано описує загальну економічну рівновагу в короткому періоді, хоча і не враховує деякі аспекти цієї рівноваги, але при цьому не дозволяє перейти від короткострокового рівноваги до рівноваги в довшій перспективі.

ВИСНОВОК

Таким чином слід підсумувати що концепції, що пояснюють сутність державного управління економічною рівновагою досить таки не багато і на сьогоднішній день застосовуються тільки дві концепції — це монетаристська та кейнсіанська моделі. На нашу думку це пояснюється не стільки суперечливістю і недосконалістю деяких теорій скільки зміненими системними елементами в економіці. В результаті цих змін існуючі державного управління моделі перестають об'єктивно співвідноситись з тими подіями, які відбуваються в економіках. Виходячи з вище викладеного слід зробити висновок про не здатності існуючих концепцій державного управління пояснити систему економічних відносин у сучасному світовому господарстві внаслідок зміни взаємозв'язків між структурними елементами системи так і змінами самих структурних елементів. Така зміна як не дивно відбувається досить таки стрибкоподібно і турбулентно. Однак у розумінні суті зміни системоутворюючих факторів у сучасній соціально-економічній формації однозначної думки поки немає, з цього слід з'ясувати існуючі підходи до його розуміння. В таких умовах обґрунтування методологічних імперативів державного управління в постіндустріальних суспільно-економічних концепціях має значний інтерес з огляду на глобалізаційні процеси як в світі так і в Україні.

Література:

1. Бухтіяров О.С. Європейські тенденції фінансування систем соціального забезпечення / О.С. Бухтіяров // Наука і правоохорона. — 2014. — № 1 (23). — С. 107—110.
2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. — М.: ГелиосАРВ, 2002. — 352 с.
3. Мальтус Т. Опыт закона о народонаселении [Электронный ресурс] / Т. Мальтус. — Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/knigi/maltus/maltus.html>
4. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Том второй, книга 2: процесс производства капитала. — М.: Политиздат. — 1983. — 3883 с.
5. Медоуз Д. Пределы роста. 30 лет спустя [Электронный ресурс] / Д. Медоуз. — Режим доступа: http://ecorussia.info/ru/ecopedia/donella-medouz-predely-rosta#paragraph_3503
6. Милль Дж.С. Основы политической экономии: пер. с англ. / Дж.С. Милль // Собр. соч. в 3 т. — М.: Прогресс, 1980. — Т. 2. — 480 с.
7. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Собр. соч. в 5 т. — М.: Госполитиздат, 1995. — Т. 1. — 360 с.
8. Рокоча В. В. Економічні інтереси та цінності як системоутворюючий елемент національної економічної безпеки [Електронний ресурс] / В.В. Рокоча // Вчені записки університету "КРОК". Серія: Економіка. — 2014. — Вип. 36. — С. 28—36.
9. Самуельсон П. Экономика / П. Самуельсон // Собр. соч.: в 2 т. — М.: МГП Алгон ВНИИСИ, 1992. — Т. 2. — 413 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — М.: Изд-во "Соцэкгиз", 1962. — 684 с.
11. Сорос Д. Эпоха ошибок. Мир на пороге глобального кризиса / Д. Сорос. Издательство: Юнайтед Пресс (2014), 435 с.
12. Группа Всемирного банка [Электронный ресурс]. — Режим доступа до ресурсу: <http://russian.doing-business.org/>

References:

1. Bukhtiyarov, O. S. (2014), "European trends in financing social security systems", *Nauka i pravookhorona*, vol. 1(23), pp. 107—110.
2. Kejns, Dzh. M. (2002), *Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg* [General Theory of Employment, Interest and Money], Helios ARV, Moscow, Russia
3. Mal'tus, T (1996), "An Essay on the Principle of Population", available at: <http://demoscope.ru/weekly/knigi/maltus/maltus.html> (Accessed 10.05. 2015).
4. Marks K. (1983), *Kritika politicheskoy jekonomii. Tom vtoroj, kniga 2: process proizvodstva kapitala* [Critique of Political Economy. Volume 2, Book 2: The production process of capital], Politizdat, Moscow, Russia
5. Medouz, D. (2002), "Limits to Growth. 30 years later", available at: http://ecorussia.info/ru/ecopedia/donella-medouz-predely-rosta#paragraph_3503 (Accessed 10.05. 2015).
6. Mill', Dzh.S. (1980), *Osnovy politicheskoy jekonomii* [Principles of Political Economy], Progress Moscow, Russia
7. Rikardo, D. (1995), *Nachala politicheskoy jekonomii i nalogovogo oblozhenija* [Principles of Political Economy and Taxation], Gospolitizdat, Dnipro, Ukraine
8. Rokoch, V. V. (2014), "Economic interests and values as a system-forming element of national economic security", *Vcheni zapiski universitetu "KROK". Serija: Ekonomika*, vol. 36, pp. 28—36.
9. Samuel'son, P. (1992), *Ekonomika* [Economics], MGP Algon VNIISI, Moscow, Russia
10. Smit, A. (1962), *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* [The Wealth of Nations], Izd-vo "Socjckgiz" Kyiv, Ukraine
11. Soros, D. (2014), *Jepoha oshibok. Mir na poroge global'nogo krizisa* [The era of errors. World on the brink of a global crisis], Junajted Press Kyiv, Ukraine
12. The World Bank Group (2015), available at: <http://russian.doingbusiness.org/> (Accessed 10 May 2015).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2017 р.